

Çin musiqi mədəniyyəti tarixindən...

Uzaq Şərq ölkələri özündə folklor və klassik musiqi gələnlərini birləşdirən zəngin musiqi mədəniyyətinə malikdir. Erkən dövrlərdə, - səsin heroqlif sistemi özündə Uzaq Şərqi başlıca musiqi nümunələrini daşıyır desək - heç də yanılmırıq. Eranın əvvəlində Çində təşəkkül tapan yuefu mahnıları, Koreyada VII əsrdə yaranan "Suçjeçxon", Yaponiyada isə IX əsrdəki "Etenraku" musiqi nümunələri bu qəbildəndir.

Klassik musiqi - mahiyyət etibarilə **saray musiqisidir**. Belə musiqi hər . zaman yüksək ali təhsil görmüş insanların, peşəkar musiqiçilərin, hətta dövlət adamlarının məşğuliyyət sahəsi olubdur.

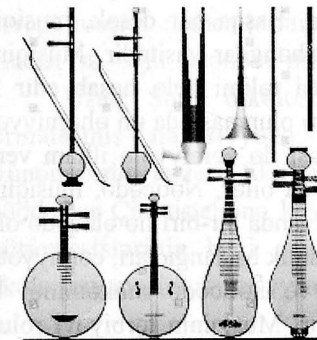
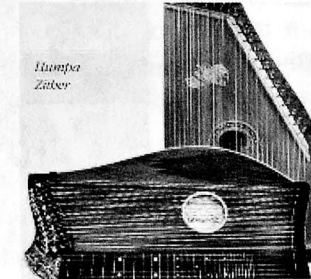
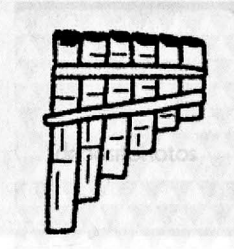
XVIII əsrdə Şərqi Asiya ölkələrində teatr sənəti də öz inkişaf dövrünü yaşayırdı. Çində Pekin operası, Koreyada Pxansoridri, Yaponiyadakı Kabuki və No da buna aiddir. Ancaq paralel olaraq instrumental musiqi də inkişaf etmişdi. Çində **tsin** alətində ifaçılıq, Koreyada **kayaqım** və **komunqo**, Yaponiyada syamisen və syakuxati buna misal ola bilər.

Uzaq Şərqi cəmi ölkələrindən ən qədimi sayılan Çin, öz mədəniyyəti ilə qonşu ölkələrə böyük təsir göstərirdi. Çinin tarixi təxminən dörd yarım minillikdən daha qədimdir. Çinlilər öz dövlətlərini **Çjunqonu** (Orta dövlət) və ya **Tyansyani** (Göyaltı) adlandırmışlar.

Qədim Çin musiqisi məxsusi ayin hərəkətləri ilə, bayır və çöl işlərinin sona çatması münasibəti ilə, qurbanlar kəsməklə və ya el bayramları ilə sıxı bağlıydı.

Çində musiqi mədəniyyətinin qədimliyini arxeoloji tapıntılar da sübuta yetirir. XX əsrin birinci yarısında Anyan (Çin, Xenan əyaləti) həndəvərində aparılan arxeoloji qazıntılar musiqi alətlərinin ən qədim

nümunələrini aşkara çıxardı. Hansıları ki, onlar sonrakı dövrlərdə Çin və Uzaq Şərq ölkələrində mərasim və saray musiqisinin ən vacib elementlərinə çevrildilər. Buna ən sadə zərb alətləri aid oluna bilər: *sii* (tək daş lövhə) və *çjun* (tunc və ya dəmir zıncırov); nəfəsli alət sayılan syuanı da bu sıradandır.

Qədim musiqi alətləri eynilə Koreyada və Yaponiyada da məşhurdur. Çində tunc zinqrov **txikçojn**, Yaponiyada - **dotaku**, Koreyada - **xun** adlanır. Onu eynilə vacibdi ki, on qədim zamanlarda

Uzaq Şərqi musiqi alətləri öz aralarında "qohumlaşdılar". Bir qədər sonra, tək zinqrovlardan **tsin** və **çjun** əsasında iki *üfq* bülöv daşıyla taxta çərçivəni təşkil edən **byansin** və **byançjun** alətləri üzə çıxacaqdı, hansılar ki, 16 dənə daş lövhə və ya tunc zinqrov onlardan asılacaq, və daha sonra onlar ayın mərasimlərində çalınacaqdılar.

Bu dövrdə fəlsəfənin dərkətmə rolu və musiqinin ictimai həyatda yerinin formalaşması, hər şeydən əvvəl, *Konfutsi* məktəbi ilə bağlı idi. Konfutsinin fikrinə görə musiqi - təbiətin güzgüsüdür. Burda iki başlanğıc anlamına rast gəlmək olar: *Yan* - Səmanın gücüdür - işıqlı, fəal, kişi başlanğıcı, və *İn* - Yer kürəsinin (Torpağın) qüvvəsidir. Musiqi - Səmanın və

Yerin (Torpağın) ahəngi kimi təbii olmalıdır və Yerlə Göyün arasında əlaqə vasitəsi kimi xidmət göstərməlidir. Başqa cür desək, musiqi - cəmiyyəti və dövləti idarə etmək üçün ahəngdar vasitədir. Musiqinin anlaşma dərəcəsinə əsaslanaraq, Konfutsi təlimi belə hesab edir ki, musiqi ictimai tərbiyənin və dövlətin idarə olunmasında ən əhəmiyyətli vasitələrdən biridir. Musiqi yüksək ideyası ilə cəmiyyətə ilham verir, amma eyni zamanda onun əxlaqını poza da bilər. Nəticədə, musiqinin hədəfi onunla bağlıdır ki, əks və eyni zamanda bir-biri ilə əlaqədə olan harmoniyanın dərkətməsi **İn** və **Yanın** kosmik başlanğıcları, cəmiyyətdə xeyirxah güclərin oyanışına gətirməli və nəticədə mükəmməl bir dövlətin yaradılmasına imkan yaratmalıdır. Musiqinin tərbiyəvi roluna

böyük önəm verən əfsanəvi Konfutsi belə deyirdi: "Ağıl odaların oxunmasıyla yaranır, xarakter - davranışın qaydalarıyla tərbiyə olunur, **son nəticədə musiqi asılavır.**" Məlumatə görə, səxsən Konfutsi b. e. ə.

484-cü ildə məşhur "*Şiszin*"i ("Mahnıların Kitabı") yazmış və oraya qədim çinlilərin 305-dən artıq nəğməsinə daxil edibmiş...

Qədim Çində Konfutsi musiqi təlimi hakim mövqə daşsa da, o həmin dövrdə yeganə təlim deyildi. İlk növbədə bu sıradan daosizm ön plana çıxır.

Mənəvi baxımdan Çin sivilizasiyasında konfutsizm və daosizm bir-birini müsbət şəkildə tamamlayır, yeri gələndə bir-birinin çatışmazlığını da üzə vururdu.

Qədim Çində musiqinin fəlsəfi mahiyyəti ilə bərabər, musiqi nəzəriyyəsi ilə bağlı yaranan problemlərə də müntəzəm diqqət yetirilirdi. Musiqi nəzəriyyəsi haqqında məlumatların yer aldığı ilkin traktat - *Quan-Si-nin* eyniadlı risaləsi sayılır. Eynilə qədim yunanlarda olduğu kimi (onlardan tamamilə asılı olmayaraq, bəlkə də misirlilər və yunanlardan çox öncə) çinlilər səslərin rəqəmlərlə qarşılığını ortaya atdılar. Məhz çinlilər simlərin və taxta boruların uzunluğunun artıb-azalması nəticəsində səs yüksəkliyinin də artıb-azalmasına nail olmuşlar.

"Quan-Si" risaləsindən bəhs edərkən bir məqamı dəqiq-ləş-dirmək gərəkdir. Məsələ burasındadır ki, alimlər içərisində heç birisi bu traktatın ya-ranma tarixi və müəllifi barədə dəqiq mülahizə irəli sürməyibdir. Ancaq çox gü-mən ki, görkəmli alim Yan in-Lyunun fikirləri (1899-1984) daha real və qəbul oluna bi-ləcək tərzdədir. Onun fikrincə, "Quan-Si" risaləsi bir neçə nəsəl alimin birgə əməyi sayəsində meydana gəlibmiş. Sadəcə bunun əzəli Quan-Si tərəfindən başlanmış, bizim eradan əvvəlsə - 249-237-ci illər arasında tamama yetmişdir.

Diqqətlə nəzər yetirsək görə bilərik ki, Qədim Yunan və Qədim Çin (bura qədim Misiri də əlavə etmək lazımdır - Red.) xalq-la-rının musiqi baxışında ümumiliklər nəzərə çarpır. Bu məsələdə həm Qədim Yunanıstanın Çin təsiri (?) həm də əksinə,

